

Лекція 11. Правові позиції ЄСПЛ щодо відступу від зобов'язань під час надзвичайної ситуації. Особливості впливу практики ЄСПЛ на правову систему України

Перелік питань

Вступ України до Ради Європи

Україна приєдналася до Ради Європи 9 листопада 1995 року.

Цей крок став важливим у контексті демократичних реформ.

Разом із членством Україна взяла зобов'язання ратифікувати Європейську конвенцію.

Ратифікація відбулася у 1997 році, і відтоді громадяни України отримали право звертатися до ЄСПЛ.

Це суттєво змінило механізми захисту прав і свобод людини в державі.

Перші справи проти України

Перші заяви проти України почали надходити вже у 1998 році.

Одним із перших рішень було “Ковач проти України”

Суд встановив порушення права на справедливий суд.

Ці рішення стали сигналом необхідності судової реформи.

Україна почала змінювати національні процедури правосуддя.

Основні права, що порушувалися

Найчастіше порушувалися статті 3, 5 і 6 Конвенції.

Йдеться про заборону нелюдського поводження, право на свободу та справедливий суд.

Також частими були порушення статті 1 Протоколу №1 — право власності.

ЄСПЛ неодноразово вказував на системні проблеми у в'язничній системі.

Це призвело до ініціатив реформ пенітенціарної служби.

Відомі справи: “Юрій Миколайович Іванов проти України”

Це рішення 2009 року стало ключовим.

ЄСПЛ визнав, що в Україні існує системна проблема невиконання рішень національних судів.

Суд зобов’язав державу розробити механізм ефективного виконання рішень.

Це привело до ухвалення спеціальних законів про компенсації.

Справа стала прецедентом для сотень подібних звернень.

Справа “Олександр Волков проти України” (2013)

ЄСПЛ визнав незаконним звільнення судді Верховного Суду України.

Це рішення підкреслило важливість незалежності суддів.

Після цього Україна була змушена реформувати Вищу раду юстиції.

Це стало переломним моментом для судової реформи.

Справу вивчають у багатьох європейських правових школах.

Вплив на Конституційне право України

Рішення ЄСПЛ враховуються Конституційним Судом України.

Багато положень Конституції було уточнено з урахуванням стандартів ЄСПЛ.

Це підвищує рівень захисту прав людини.

Європейські принципи поступово інтегруються у внутрішню правову систему.

Таким чином формується справжня «європейська» правова культура.

Вплив на кримінальне право

Рішення ЄСПЛ змусили змінити процесуальні кодекси.

Було введено принцип змагальності сторін.

Також посилено гарантії захисту підозрюваних і затриманих.

ЄСПЛ часто вказував на незаконні затримання та катування.

Ці зауваження стали основою реформ у МВС і прокуратурі.

Виконання рішень ЄСПЛ

Україна входить у трійку країн з найбільшою кількістю невиконаних рішень.

Це залишається серйозною проблемою.

Проте уряд поступово створює механізми реалізації судових рішень.

Важливу роль відіграє Урядовий уповноважений у справах ЄСПЛ.

Також ведеться моніторинг виконання рішень Комітетом міністрів Ради Європи.

Статистика справ проти України

Станом на 2024 рік Україна є однією з лідерів за кількістю заяв.

Більшість стосується надмірної тривалості судових процесів.

ЄСПЛ часто виносить рішення на користь заявників.

Це свідчить про необхідність продовження реформ.

Ситуація поступово покращується, але проблеми залишаються.

ЄСПЛ і війна в Україні

Після 2014 року кількість міждержавних справ різко зросла.

Україна подала низку заяв проти Росії щодо порушень прав людини.

ЄСПЛ став майданчиком для фіксації воєнних злочинів.

Суд розглядає факти порушень Конвенції на окупованих територіях.

Це має велике значення для міжнародної юстиції.

ЄСПЛ і реформа судової системи

Рекомендації ЄСПЛ враховуються у всіх реформах судової системи.

Особливу роль відіграють рішення щодо незалежності суддів.

Україна впроваджує стандарти прозорого добору суддів.

Це сприяє підвищенню довіри громадян до правосуддя.

ЄСПЛ фактично став каталізатором реформ.

Вплив на адвокатуру

Захисники часто використовують прецеденти ЄСПЛ у своїх аргументах.

Це підвищує професійний рівень українських юристів.

ЄСПЛ формує єдиний європейський стандарт адвокатської етики.

Українські адвокати дедалі частіше посилаються на рішення Суду.

Це робить судову практику більш гуманістичною.

Навчання і підготовка суддів

Знання практики ЄСПЛ стало обов'язковим для суддів і прокурорів.

Національна школа суддів проводить тренінги за рішеннями ЄСПЛ.

Так формується нове покоління фахівців з прав людини.

Це впливає на якість судових рішень в Україні.

Поступово зростає правова культура всього суспільства.

Проблеми реалізації стандартів ЄСПЛ

Найбільша проблема — відсутність ефективного механізму виконання рішень.

Також існує опір серед окремих державних інституцій.

Бюрократія та нестача фінансування гальмують процес.

Проте політична воля до реформ залишається.

ЄСПЛ постійно здійснює тиск через міжнародні структури.

Порівняння з іншими країнами

Україна має подібні проблеми до Польщі, Молдови та Румунії.

У цих країнах також триває адаптація до європейських стандартів.

Досвід сусідів допомагає Україні знаходити ефективні рішення.

Наприклад, Польща створила спеціальний фонд для виплати компенсацій.

Україна може використати ці моделі у своїй практиці.

Перспективи розвитку

Україна продовжує інтеграцію у європейський правовий простір.

Виконання рішень ЄСПЛ є частиною політики євроінтеграції.

Очікується, що після війни система стане більш ефективною.

ЄСПЛ залишатиметься гарантом захисту прав українців.

Його вплив на правову систему лише зростатиме.

Висновки

ЄСПЛ відіграв вирішальну роль у формуванні сучасної правової системи України.

Рішення Суду стимулюють реформи, зміцнюють демократію і верховенство права.

Попри труднощі, Україна залишається відданою принципам Конвенції.

ЄСПЛ — це не лише суд, а символ справедливості та гідності.

Майбутнє українського права нерозривно пов'язане з європейськими цінностями.

Джерела

Європейська конвенція з прав людини (1950).

Офіційний сайт ЄСПЛ — <https://echr.coe.int>.

Конституція України, 1996.

Рішення “Юрій Миколайович Іванов проти України”, 2009.

Рішення “Олександр Волков проти України”, 2013. Доповіді Комітету міністрів Ради Європи щодо виконання рішень ЄСПЛ.

Ministry of Justice of Ukraine — Звіти про виконання рішень ЄСПЛ.

Документи Верховної Ради України (портал zakon.rada.gov.ua).

Центр політико-правових реформ — Аналітичні записки (2022).

Venice Commission Reports on Ukraine.

Статистичні звіти ЄСПЛ (Annual Reports).
“ECHR Case Law Ukraine” — аналітична база даних.

“Європейські стандарти прав людини в українському законодавстві” (монографія, 2021).

Ukrainian Helsinki Human Rights Union — звіти.

Публікації Ради Європи в Україні